

10 czerwca 1962 r. zmarł w Iłży Stanisław Pastuszkiewicz, ur. w 1888 r., twórca interesujących rzeźb ceramicznych, jeden z najbardziej znanych artystów ludowych Kielecczyzny.

Prace Pastuszkiewicza były wielokrotnie wystawiane i nagradzane na wystawach sztuki ludowej zarówno krajowych, jak zagranicznych. Był on długoletnim prezesem honorowym Spółdzielni Przemysłu Ludowego i Artystycznego w Iłży. Trzykrotnie odznaczony został Krzyżami Zasługi (Brazowym, Srebrnym i Złotym).

16 czerwca 1962 r. zmarła w Rzeszowie znana tkaczka i wycinankarka ludowa, Antonina Legutowska. Była ona laureatką szeregu wystaw i konkursów sztuki ludowej. Otrzymała Złoty Krzyż Zasługi i szereg innych odznaczeń za swą twórczość artystyczną i pracę społeczną w dziedzinie krzewienia kultury ludowej. Od 1951 r. prowadziła instruktaż, a następnie kierowała Ośrodkiem Twórczości Ludowej w Łęczycy.

Konferencje i zjazdy

W dniu 19 maja odbyła się w Poznaniu Sesja Naukowa z okazji pięćdziesięciolecia Towarzystwa Ludoznawczego w Poznaniu. Program naukowy Sesji obejmował referaty: prof. dr J. Burszta — Ruch ludoznawczy i badania etnograficzne w Wielkopolsce; mgr St. Błaszczak — Dzieje poznańskich zbiorów etnograficznych; dr T. Wróblewski — Polsko-niemieckie pogranicze w świetle materiałów etnograficznych; komunikaty: mgr J. Dydo-wiczowa — Ze studiów nad zwyczajami dorocznymi ludu wielkopolskiego; mgr J. Lisakowski — Pieśń i muzyka ludowa Ziemi Kaliskiej; mgr J. Dydo-wiczowa — Opieka nad sztuką ludową w Wielkopolsce; dr Z. Jasiewicz — Z badań etnograficznych w Koszalińskim: Zderzenie się kultur grup osadniczych w świetle materiałów z Iwęcina w powiecie koszalińskim.

Wystawy i konkursy

Konkurs na kurpiowskie pieczywo obrzędowe ogłoszony przez Wydział Kultury WRN przy współudziale Ministerstwa Kultury i Sztuki został rozstrzygnięty w Warszawie w lutym br. Konkurs zgromadził 86 uczestników, którzy nadesłali ok. 600 prac. Jury przyznało 14 nagród. Najlepsze spośród nagrodzonych figurek ekspozowane będą

na wystawie sztuki ludowej Mazowsza.

Ceramika ludowa i artystyczna wyprodukowana przez ośrodków garn-carskie związane z CPLiA z terenu całej Polski ekspozowana była na wystawie w salach Pałacu Kultury i Nauki w pierwszej połowie marca. Wśród prac twórców ludowych wyróżniały się szczególnie ceramika siwa z Pawłowa i Białej Podlaskiej (woj. lubelskie), figurki ceramiczne z Iłży i piękne w formie, czarno polewane naczynia Kazimierzaka z Kartuz, nawiązujące do ludowej ceramiki tradycyjnej.

Od wysokiego poziomu prac wymienionych garncarzy odbiegały wyroby Necla z Kartuz i ceramika bolimowska, coraz bardziej upodobniające się do półprzemysłowej produkcji pamiątkarskiej.

Pamiątkarstwo ludowe i artystyczne woj. rzeszowskiego pokazano w marcu na wystawie poklosia II etapu konkursu zorganizowanej w salach Muzeum w Rzeszowie. (I etap konkursu rozstrzygnięto w grudniu 1960, por. kronika nr 1 1961). Ekspozaty nagrodzone pokazano z kolei na Ogólnopolskiej Wystawie Pamiątkarstwa w Krakowie. Z okazji wystawy Wydział Kultury Prezydium WRN w Rzeszowie wydał katalog (Rzeszów 1961, s. 47, 49 nlb., liczne fotografie). Obszerny wstęp i opisy ekspozatów opracowała Irena Klak.

Muzeum im. Orkana w Rabce zorganizowało konkurs na podłazniki. Rozstrzygnięcie nastąpiło w marcu. Wśród prac nadesłanych przeważały interesujące tradycyjne typy podłazników. Najwartościowsze ekspozaty zostały zakupione przez muzea w Warszawie i Rabce.

W pierwszej połowie kwietnia odbyły się w Opolu doroczne obchody „Dni Ludowej Twórczości Artystycznej” Opolszczyzny. Organizację powierzono opolskiemu oddziałowi Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. W dniu zakończenia obchodów (15 kwietnia) rozstrzygnięto konkurs na plastykę ludową oraz odbyły się pokazy korowodów gajkowych i marzankowych, wystąpili gawędziarze i ludowe zespoły wokalne. Na konkursie plastyki reprezentowane były: pisankarstwo, malarstwo i rzeźba (o charakterze

amatorskim) haft i zdobnictwo. Najwyższy poziom artystyczny reprezentowały kraszanki.

9 maja rozstrzygnięty został konkurs na kujawską ceramikę ludową, zorganizowany we Włocławku przez Muzeum Kujawskie i Wydział Kultury PRN przy współudziale Ministerstwa Kultury i Sztuki. W konkursie uczestniczyło pięciu garncarzy, którzy nadesłali naczynia polewane oraz „siwaki” nawiązujące do tradycyjnych form ceramiki kujawskiej. Po zakończeniu konkursu urządzono w Muzeum pokaz nadesłanych prac.

W maju, w salach Muzeum Mazurskiego w Szczytnie została otwarta wystawa pt. „Kurpiowska Sztuka Ludowa”. Wystawa jest rezultatem współpracy Muzeum szczytnieńskiego i Muzeum Kurpiowskiego w Łomży. Jednym z podstawowych założeń scenariusza wystawy, opracowanego przez doc. dra A. Chętnika i J. Chętnikową, było wykazanie wspólnych elementów kultury Kurpiów oraz Warmii i Mazur.

Na wystawie zgromadzono ponad trzysta ekspozatów z zakresu tkactwa, stroju, haftu, ceramiki, meblarstwa, sprzętu domowego, malarstwa, rzeźby i bursztyniarstwa. Wycinanki reprezentowały prace współczesne: Cz. Konopkówny, P. Puławskiego i Niedźwieckiej.

W drugiej połowie maja i w czerwcu otwarta była w Muzeum Kujawskim we Włocławku regionalna wystawa sztuki ludowej zorganizowana z okazji Dni Ochrony Zabytków. Na wystawie pokazano ekspozaty pochodzące ze zbiorów muzealnych; reprezentowały one wszystkie dziedziny tradycyjnej ludowej twórczości Kujaw.

W końcu maja otwarta została w Łowiczu pokonkursowa wystawa twórczości członków spółdzielni CPLiA „Sztuka Łowicka”. Organizatorami wystawy były Muzeum w Łowiczu oraz Zarząd spółdzielni. Na wystawie pokazano wycinanki, hafty, tkaniny.

W czerwcu otwarta została w Muzeum w Łowiczu jubileuszowa wystawa twórczości wycinankarki Elżbiety Zaczek ze Złakowa Borowego, należącej do grona najwy-

bitniejszych wycinankarek łowickich. Wystawa posiada katalog opracowany przez mgra Henryka Świątkowskiego, wydany staraniem Wydziału Kultury WRN w Łowiczu oraz Muzeum w Łowiczu. Katalog zawiera wstęp, opis eksponatów oraz ilustracje (Łódź 1962 r. s. XX, ilustracje).

W czerwcu odbył się w Krakowie pierwszy Ogólnopolski Konkurs Pamiątkarstwa, po rozstrzygnięciu którego urządzono w Pałacu Sztuki wystawę pokonkursową. Na wystawę zakwalifikowano ok. 2.000 eksponatów uznanych przez jury za odpowiadające warunkom konkursowym. Były to zarówno prace artystów ludowych, jak amatorów i zawodowych artystów-plastyków. Najliczniej reprezentowane były województwa krakowskie, gdańskie i warszawskie. Wśród eksponatów ludowych do najbardziej interesujących należały rzeźby w drzewie rzeźbiarzy łęczyckich (m. in. Ignacego Kamińskiego) oraz ceramika kielecka (liżecka) i rzeszowska. Interesujące były odpustowe cukrowe koguciki białostockie. Pierwszą nagrodę przyznano rzeźbiarzowi-amatorowi Zygmuntowi Czajkowskiemu ze wsi Zleczyzna w woj. krakowskim za pracę „Przekupka krakowska”. Jakkolwiek sporo eksponatów nadesłanych na konkurs reprezentowało dobry poziom artystyczny (obok wielkiej ilości przedmiotów pozbawionych zarówno wartości użytkowej, jak estetycznej), nie spełnił on pokładanych nadziei: stworzenia taniach, estetycznych wzorów pamiątek nadających się do produkcji masowej. Do najwartościowszych należały eksponaty o charakterze unikatowym, jak np. rzeźby ludowe.

W kwietniu zorganizowano w Sali Domu Kultury w Płocku interesującą wystawę fotogramów mgra J. Krippendorfa z Torunia, przedstawiających rysunki wykonane przez robotników na szybach remontowanych sklepów. W jednym z następnych numerów redakcja zaprezentuje wybór najciekawszych reprodukcji z 450 zdjęć wykonanych w różnych miastach przez mgra Krippendorfa.

W czerwcu Muzeum w Łęczycy urządziło pokonkursową wystawę pt. „Tkanina i strój łęczycki”. Konkurs i wystawa zorganizowane zostały przez dyrektorkę Muzeum mgr Jadwigę Grodzką przy współudziale Wydziałów Kultury WRN w Łodzi, PRN w Łęczycy i łódzkiej Rozgłoś-

ni Polskiego Radia. W konkursie uczestniczyło 38 tkaczek, przyznano osiem nagród. Pierwsze nagrody otrzymały Jadwiga Białokozowa ze wsi Jastrzębie i Franciszka Pabiańczyk z Krzepocin. Zgodnie z tradycją ustaloną już w poprzednich konkursach w Muzeum łęczyckim, zaprezentowano na wystawie zespół eksponatów o wyrównanym, wysokim poziomie artystycznym. Szczególnie interesujące były prawie nieznane dotychczas tkaniny — pasiaki wełniane, tkane w oparciu o tradycyjne wzory.

W Muzeum w Zielonej Górze otwarta była w czerwcu wystawa sztuki ludowej obejmująca eksponaty zebrane przez pracowników Muzeum na terenie powiatów Międzyrzecz, Świepódzin, Sulechów i Zielona Góra. Pokazano tkaniny dekoracyjne i stroje ludowe, wykonane zarówno przez ludność autochtoniczną, jak — przede wszystkim przez osadników osiedlonych na Ziemi Lubuskiej po 1945 r. Znaczną część eksponatów stanowiły przedmioty zabytkowe, przywiezione przez osadników z pierwotnego miejsca zamieszkania. Na wystawie przeważały tkaniny wileńskie, poleskie i tarnopolskie oraz stroje lemkowski.

W czerwcu otwarta była w Domu Chłopa w Warszawie wystawa współczesnej wycinanki kurpiowskiej. Pokazano ok. 80 plansz wycinanek z Puszczy Białej i Zielonej. Na otwarciu wystawy obecne były wycinankarki: Anna Kordecka z Myszyńca i Maria Chrostek z Tatar.

W Olsztynie otwarta była w czerwcu „Wystawa prac twórców ludowych Warmii i Mazur”. Wystawa zorganizowana została z inicjatywy Stowarzyszenia PAX w Olsztynie i urządzona w lokalu Stowarzyszenia. Pokazano tkaniny warmińskie i mazurskie, wykonane przede wszystkim przez tkaczki zatrudnione w spółdzielniach CPLiA w Mikołajkach i Giżycku, oraz szereg rzeźb, wyrobów z szyszek itp. o charakterze twórczości amator-skiej.

Jedną z nowych form propagowania twórczości ludowej są zorganizowane przez CPLiA tzw. izby twórcze (por. kronika nr 1 1961). Izby organizowane są we wnętrzach zabytkowych chat urządzonych tradycyjnymi sprzętami i zamieszka-

nych przez twórców ludowych, którzy demonstrują zwiedzającym swe wyroby, sposób ich wykonania oraz udzielają wyjaśnień na temat ludowych tradycji regionalnych. Pierwsze tego rodzaju „muzeum” stanowi chata w domu Jana Kawuloka w Istebnej (pow. Cieszyn). Przy organizowaniu jej uczestniczyło Muzeum Śląskie w Bytomiu. Jan Kawulok jest ostatnim wytwórcą śląskich instrumentów muzycznych, których kolekcję posiada w swojej izbie. Następne izby kurpiowską i łowicką zorganizowano w domu Konopków w Tatarach oraz w domu Justyny Grzegory w Złakowie Borowym.

W Kcyni otwarta zostanie wkrótce Regionalna Izba Twórcza w domu Klary Prillowej. Od wielu lat gromadzi Prillowa eksponaty paltuckiego tradycyjnego tkactwa, stroju ludowego, także sprzęty domowego użytku, które już obecnie chętnie udostępnia zwiedzającym.

Badania naukowe

W pierwszej połowie lipca 1962 r. przeprowadzono na zlecenie Śląskiego Instytutu Naukowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu badania nad stanem zachowania, konstrukcją i liczbą stodół ośmiobocznych, występujących w budownictwie ludowym powiatów pszczyńskiego i tyskiego. Obiekty te ze względu na wiek oraz przykład wysokiego kunsztu cieślińskiego mają wartość zabytkową. Z uwagi jednak na ilość — wszystkie nie mogą być przeniesione do nowoorganizującego się muzeum w plenerze. Wymagają konserwacji na miejscu.

W wyniku badań ustalono liczbę stodół zabytkowych, dokonano klasyfikacji z punktu widzenia konserwatorskiego, wytypowano obiekty do dalszego zachowania na miejscu, ustalono, z których obiektów można zrezygnować, opisano i opracowano konstrukcje tych stodół, wykonano zdjęcia, ustalono przyczyny zaniku i obecną funkcję tych stodół.

Równocześnie z tymi badaniami prowadzono akcję zbierania zabytków, tj. dokonywano zakupów, przejęto dary i przeprowadzono inwentaryzację wytworów kultury ludowej będących jeszcze w użyciu, a których nie udało się przejąć do Muzeum Górnośląskiego.

Prace powyższe prowadzone były w ramach praktyki muzealnej studentów etnografii Uniwersytetu Warszawskiego z ramienia Muzeum Górnośląskiego. Badaniami kierował mgr E. Jaworski.